

STRAFFERETTEN I DANSKE LOV

AF DITLEV TAMM

Den 15. april 1983 er 300 års dagen for udstedelsen af Christian V's Danske Lov, hvis 6. bog »Om Misgierninger« igennem næsten 200 år kom til at danne grundlag for dansk strafferet. Ved gennemførelsen af straffeloven af 1866 blev de endnu gældende straffebestemmelser i Danske Lov ophævet, men de udgjorde på det tidspunkt blot en del af kilderne til den danske strafferet og kunne ikke længere, som det oprindelig havde været meningen, betragtes som en almindelig dansk straffelovbog. I sine *Forelæsninger over den danske Criminalrets almindelige Deel* holdt 1859 udtrykker den juridiske professor F. C. Bornemann dette forhold således: »En saadan almindelig Straffelovbog har man vel oprindelig haft i 6te Bog af Christian 5tes Landslov, men man kan ikke længere tillægge den denne Betydning efter de indgribende Forandringer, som dens Bestemmelser om de vigtigste Materier er undergaaede ved nyere Love, hvis Bud endog frem for de endnu uophævede Bestemmelser i Landsloven maae tages i Betragtning ved at finde de almindelige Grundsætninger for den danske Strafferet« (*Samlede Skrifter III*, s. 28).

Sådanne ændringer i Danske Lov blev gennemført allerede kort efter dens udstedelse. I 1690 indførtes dødsstraf for større mark- og indbrudstyveri, i 1697 skærpedes straffen for visse former for drab, og en række andre forordninger medførte forandringer i lovens straffesystem. De vigtigste reformer fandt sted under indtryk af nye åndelige strømninger, der i slutningen af det 18. århundrede ændrede synet på straffen, og under indtryk af en ny strafferetsvidenskabs fremkomst i tiden omkring 1800. Tyveriforordningen af 1789 og de fire såkaldte Ørstedske straffelove, anordning af 4. 10. 1833 »om de Forbrydelser, hvorved andre angribes paa Legeme og Friehed«, forordning af 11. 4. 1840 »ang. Straffen for Tyveri, Bedrageri, Falsk og andre dermed beslægtede Forbrydelser«, forordning af 15. 4. 1840 »ang. Straffen for falsk Vidnesbyrd og anden Meened m. M.« og forordning af 26. 3. 1841, »der forandrer og nærmere bestemmer Straffen for Brandstiftelse« er de vigtigste legislative udslag af dette nye strafferetssyn.

Den mest iøjnefaldende mangel ved Danske Lovs straffelovbog set med en senere tids øjne er mangelen af en strafferettens almindelige del, og det var vel ikke mindst denne brist, der lå bag Ørstedes almindelige karakteristik af Danske Lov 6. bog som »den mindst fuldkomne« af lovens bøger. Samtidig

fremhæver Ørsted, at lovbogens strafferet er præget af »en for sin Tid sjelden Humanitet«.

De mangler, der så let lader sig konstatere ved en gennemgang af Danske Lovs 6. bog kan også i vidt omfang henføres til den tid, hvori loven er tilblevet. En strafferetsvidenskab, der kunne have givet loven et grundlag, der i dag ville virke blot nogenlunde tilfredsstillende, hører tiden efter 1800 til. Det er Kant, en række tyske kriminalister, særlig Feuerbach, og herhjemme Ørsted, der har skabt grundlaget for udviklingen af en moderne strafferetsgrundsætninger. Set med samtidens øjne kan Danske Lovs 6. bog ikke have fremtrådt som noget helt ringe lovværk. Det er blevet fremhævet som en mangel, at der ikke ved udarbejdelsen af Danske Lovs 6. bog i tilstrækkelig grad blev taget hensyn til den samtidige retspraksis, der i et vist omfang var lempeligere end det umiddelbart måtte følge af de gældende straffelove, der kom til at ligge til grund for de enkelte bestemmelser i Danske Lovs 6. bog (Stig Iuul i *Kodifikation og kompilation*, 1954). På den anden side betød Danske Lov netop med hensyn til den mest udbredte forbrydelse tyveri en mildnelse, og i flere tilfælde blev det som nævnt kort efter lovens udstedelse anset for nødvendigt at skærpe lovens straffe. Det var først i løbet af det 18. århundrede, at et mildere syn på strafferetten begyndte at vinde indpas, ikke mindst ud fra den rent rationelle erkendelse, at en mildere straf, der blev eksekveret ofte virkede mere afskrækkende end truslen om en streng straf, der dog ikke kom til udførelse. At Danske Lovs fædre ikke hørte til kriminalpolitikens foregangsmænd kan man beklage, men set i et datidigt europæisk perspektiv er der intet mærkeligt heri. De spørgsmål, der især optog sindene var processens reform og ønsket om at skabe retsenhed og lighed for loven, og på disse punkter betød Danske Lov et klart fremskridt.

En væsentlig gevinst for retslivet var det også, at strafferetten nu var samlet på et sted. Et blik på kilderne til straffebestemmelserne i Danske Lov giver et indtryk af, hvor spredt det stof var, der før 1683 dannede grundlaget for strafferetten. En række bestemmelser fra landskabslovene, især Jyske Lov fra 1241, men også fra Eriks sjællandske Lov og Skånske Lov er således optaget i 6. bog. Det gælder især kapitlerne 6–7 om afhug og sår, 6–9 om fredskrænkelser, 6–10 om skade forvoldt af dyr, 6–11 om våde, 6–15 om ran, 6–16 om røveri, 6–17 om tyveri, 6–19 om brandstiftelse og 6–20 om drab af dyr. Christian IV's Norske Lov fra 1604, der var en moderniseret udgave af Magnus Lagabøters landslov fra 1270-erne, var også blevet benyttet ved udarbejdelsen af 6. bog, og hertil kom nyere straffelovgivning især Christian IV's Store Reces af 1643, der i sig havde optaget en stor del af straffelovgivningen siden slutningen af det 16. århundrede. Der var ikke

i loven gjort alvorlige forsøg på at harmonisere de forskellige syn på straffen, der lå til grund for de enkelte kilder til lovbogens bestemmelser. Danske Lov 6. bog er derfor præget af en række forskellige strafferetlige principper og en betydelig variation i udbudet af straffeformer. Ej heller sondredes i loven klart mellem et offentligretligt strafansvar og et civilretligt erstatningsansvar. Der blev også ved Danske Lov givet nye straffebestemmelser. I 6-1 var indsat nye bestemmelser om straf for gudsbespottelse, 6-4 om majestætsforbrydelse var helt nyredigeret, men byggede dog til dels på ældre ret, mens 6-5 om børns forseelser mod deres forældre m. v. for størstedelen var nyt.

En væsentlig nydannelse var også, at der med Danske Lovs 6. bog var introduceret en egentlig strafferetssystematik, som ganske savnedes i de ældre love. Det system, der er lagt til grund er let at erkende, det er dekalogen eller de ti bud, der har bestemt rækkefølgen af de enkelte kapitler i Danske Lovs 6. bog. De tre første kapitler om kætteri m. v., sværgeren og banden og helligbrøde modsvarer således de første tre bud – lovens første tavle –, og 6-4 om majestætsforbrydelsen danner overgangen til overtrædelsen af de øvrige bud, hvortil der knytter sig et eller flere af lovens senere kapitler. Denne strafferetssystematik er ikke særegen for Danske Lov, men var almindeligt benyttet i samtiden. At lægge dekalogen til grund for strafferetssystematikken er en tanke, der kan forfølges tilbage til samlingerne af kanonisk ret i middelalderen. Efter reformationen blev strafferetsforestillingerne i Nordeuropa i stigende grad påvirket af mosaisk ret, og dekalogen vandt indpas som grundlag for strafferetten både i lovgivningen og i litteraturen. Naturretslæreren Hugo Grotius anbefalede også dekalogens orden som grundlag for strafferetssystematikken (*De jure Belli ac Pacis*, 1643, II, 20 § 30).

Den fordel, der var opnået ved at have en systematisk straffelovbog, gik imidlertid hurtigt tabt. Senere dansk straffelovgivning blev ikke indarbejdet i Danske Lov, men fulgte sine egne veje, hvilket måtte føre til at strafferetten snart blev lige så uoverskuelig som den havde været før 1683. En række litterære hjælpemidler, således Hesselbergs *Juridiske Collegium*, en række afhandlinger af C. D. Hedegaard, Lauritz Nørregaards forelæsninger over strafferetten fra 1780-erne og Brorsons kommentar til lovens 6. bog (se i det hele oversigten over den ældre strafferetslitteratur hos Goos: *Indledning til den danske Strafferet* (1875), s. 439 ff.) kunne vel lette overblikket, men savnet af en ny straffelovbog blev dog føleligt i slutningen af det 18. århundrede, hvor helt nye grundsætninger for straffelovgivning under indflydelse af naturretten og oplysningstiden begyndte at vinde frem. Nørregaard havde i sine forelæsninger over strafferetten helt opgivet at

følge lovbogens systematik, og i året 1800 nedsattes en kommission med henblik på en gennemgribende reform og ordning af straffelovgivningen. Heri fik Nørregaard sæde sammen med så udmærkede jurister som generalprokurøren Christian Colbiørnsen, kancellipræsident Moltke, højesterets-juristarius I. E. Colbiørnsen og kollegaen J. F. W. Schlegel. Noget resultat kom der imidlertid ikke ud af udvalgets drøftelser, og man fik ikke i Danmark på det tidspunkt et sidestykke til de store straffelovbøger, der så lyset i andre lande, således den franske Code Pénal 1810, den bayerske straffelovbog fra 1813 eller den lidt ældre østrigske straffelovgivning. Kendskabet til denne nye straffelovgivning og til den nye strafferetsdogmatik, der i disse år gjorde de tyske kriminalister til en så vigtig inspirationskilde, var imidlertid en vigtig forudsætning for det omfattende strafferetlige forfatter-skab, der udfoldedes af Anders Sandøe Ørsted i de første tre årtier af det 19. århundrede. Nogen samlet fremstilling af strafferetten kom Ørsted lige så lidt til at yde som en samlet ny straffelovbog, men han gjorde forsøg i begge retninger. De vigtigste resultater i legislativ henseende blev de nævnte fire straffelove, der også fik betydning for udformningen af de tilsvarende afsnit af straffeloven af 1866.

Ikke blot i tid, men også i rum fik Danske Lovs 6. bog en ganske udstrakt gyldighed. Omtrent identisk med Danske Lovs 6. bog er den tilsvarende bog i Norske Lov fra 1687. Danske Lovs strafferet fik også gyldighed på de dansk-vestindiske øer. Her blev straffeloven af 1866 ikke indført, og endnu i dette århundrede er der derfor idømt straffe i henhold til Danske Lovs 6. bog.

Om anvendelsen af Danske Lov i praksis findes en udførlig afhandling af Tage Holmboe i andet bind af festskriftet *Højesteret 1661–1961*. Spændingen mellem den i loven fastsatte straf, der måtte anvendes af domstolene, og en ny mildere opfattelse af en række forbrydelser, der måtte medføre et ønske om modificering af straffen ved benådning efterhånden som et nyt syn på forbrydelse og straf trængte igennem, kommer her tydeligt frem. Det er til enhver tid vigtigt, at straffelovgivningen ændrer sig i takt med en ny opfattelse af straffens mål og midler. Anskues Danske Lovs 6. bog i dette perspektiv må det erkendes, at lovbogen fik en for lang levetid som gældende strafferet. De mange lakuner i den danske straffelovgivning indtil 1866 stod i vejen for anvendelsen af grundsætningen »nulla poena sine lege« og førte til et system af arbitrære straffe, mens de strenge straffebestemmelser tillige gjorde talrige benådnings nødvendige. Det siger noget om både domstolenes og den enevældige lovgivers smidighed, at det kunne lade sig gøre at administrere et straffesystem, hvor Danske Lovs 6. bog formelt kunne beholde sin gyldighed så langt frem i tiden. Hvis man som den

væsentligste landvinding ved indførelsen af Danske Lovs strafferet i 1683 skal fremhæve 6. bogs klare systematik, kan hertil yderligere lægges den omstændighed, at de strafferetlige bestemmelser i 6. bog ikke senere kom til at stille sig hindrende i vejen for realiseringen af nye strafferetlige tanker i praksis.

Adresse:

Professor, dr. jur. Ditlev Tamm,
Det retsvidenskabelige Institut A,
Studiestræde 6, DK 1455 København K.

NY LITTERATUR

- Erik Møse* (red.): *Folkerettslige tekster. Samling med oplysninger til studiebrug.* Universitetsforlaget i Oslo 1982. ISBN 82-00-06326-7. 514 s. 154 n.kr. (indeholder blandt andet en del traktater om menneskerettighedsspørgsmål).
- Betænkning om udlændingelovgivningen* nr. 968. Kbh. 1982. ISBN 87-503-4450-1. 333 s. (2. delbetænkning, som indeholder udkast til ny udlændingelov).
- BRÅ-S 1982:7. Datorteknik — Brottslighet — ADB-säkerhet. Dokumentation från en konferens.* ISBN 91-85664-19-7. 109 s. (Indeholder 7 indlæg).
- R. N. Torgersen og Bjørn Engstrøm: Vegtrafikkloven og trafikkreglene med kommentarer.* Universitetsforlaget i Oslo 1983. ISBN 82-00-05591-4. 829 s. 360 n.kr. (Vil blive anmeldt.)
- Københavns Politi Årsberetning 1982.* 59 s. (Stencil.)
- Karl Sellier: Schusswaffen und Schusswirkungen I. Ballistik — Medizin — Kriminalistik.* Schmidt-Römhild Lübeck. 2. Aufl. 1982. ISBN 3-7950-0620-1. 564 s. 308 ill. m. m. DM 198. (Vil blive anmeldt.)
- Stephan Hurwitz & Karl O. Christiansen: Criminology.* 2. ed. George Allen & Unwin, London 1983. ISBN 0-04-364012-5. XVI + 454 s. (Vil blive anmeldt.)